

До спеціалізованої вченої ради
Д. 35.051.17 по захисту дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата політичних наук у
Львівському національному університеті імені Івана Франка

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата політичних наук, доцента Балабана Ростислава Валерійовича
на дисертацію Лукашенка Євгена Миколайовича
«Межі свободи у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска»,
поданої на здобуття наукового ступеню кандидата політичних наук
зі спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Актуальність теми дослідження. Сучасні політичні процеси в Україні характеризуються ідеологічною невизначеністю. Фактично, сьогодні в Україні не має ідеологічних партій, а українське суспільство є ідеологічно аморфним, невизначившимся і дезорієнтованим. Ідеологічна невизначеність є результатом невизначеності світоглядної та завдає значної шкоди, роблячи Україну нездатною до здійснення цивілізаційного вибору та проведення реформ. Ідеологія, як сукупність взаємоуваждених ідей, є одночасно і «дорожньою карткою», що відповідає на питання: «куди йти» і «що робити». Тому слід погодитися з автором, що дослідження таких основних політичних ідеологій як лібералізм, соціалізм та комунізм і їх порівняння надзвичайно актуальні та важливі. Наукова спадщина Фрідріха фон Гаска, як одного з класиків лібералізму та переконаного антисоціаліста і антикомуніста містить відповіді на багато важливих питань, що постають перед українським суспільством.

Текст дисертації свідчить, що автором розглянуто достатньо актуальні та сучасному етапі розвитку теоретико-методологічні та прикладні проблеми дослідження свободи та її меж у науковій спадщині Фрідріха фон Гаска. Актуалізується дисертаційне дослідження тим, що серед науковців

використовуються різні підходи до визначення методології аналізу свободи та її меж у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска. Для особливостей дослідження свободи існує потреба представлення системного авторського підходу із набором найбільш доцільних та обґрутованих методів, які б забезпечували точність дослідження та перспективне прогнозування змін.

У своїй роботі дисертант ґрунтовно та фахово підходить до дослідження поставленої проблеми. Робота є науково-цілісною, має комплексний характер. Відчувається зацікавлення дисертанта темою.

Ступінь обґрутованості наукових положень, висновків і рекомендацій викладених у дисертації. Автором успішно проаналізовані та систематизовані класичні і сучасні наукові підходи, пов'язані із вивченням феномену свободи у контексті ідеології лібералізму. Слід окремо підкреслити важливість опрацювання головних ідей та ідеалів ідеології класичного лібералізму, сповідуючого австрійською економічною школою, найвидатнішим представником якої є Фрідріх фон Гаек.

Робота ґрунтуються на послідовному дотриманні визначеної методології, чітко аргументованою і науково обґрутованою метою і завданнями дослідження, об'єктом і предметом дослідження. З окресленою метою – визначити межі свободи у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска. Крім того, у роботі використано широку джерельну базу. Наукова спрямованість даної дисертаційної роботи обумовлена метою дослідження, яка полягає у вивченні автором наукової спадщині Фрідріха фон Гаска на предмет розуміння вченим свободи та тих обмежень, які на неї накладаються задля її збереження. Щоби реалізувати мету дослідження дисертант ставить оптимальні завдання дослідження: означити стан дослідження свободи та її меж у контексті політичної ідеології лібералізму; з'ясувати основні методологічні підходи до дослідження свободи та її меж Фрідріха фон Гаека; визначити сутність та особливості демократії у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска; визначити вплив лобізму, монополізму, гіпертрофії уряду та профспілкового руху на свободу і демократію; визначити вплив пропаганди і зловживання термінами на свободу слова і думки; з'ясувати особливості розподілу влади

згідно політичної доктрини лібералізму Фрідріха фон Гаєка; визначити сутність та особливості індивідуалізму та колективізму; розкрити значення єдинопланування та його взаємозв'язку із свободою у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска; розкрити значення конкуренції, як однієї із основ свободи, а також найефективнішого спосіб управління економікою та шляху розвитку; розкрити значення свободи як основи політичного і соціального захисту особи; з'ясувати вплив децентралізації як фактора обмеження влади уряду; визначити цінності вільного відкритого суспільства антонімічно виражені, через протиставлення, у негативній формі; з'ясувати причини негативного кадрового відбору при авторитаризмі і тоталітаризмі; визначити межі свободи особи і межі влади держави у відповідності до політичної доктрини Фрідріха фон Гаєка.

Відповідно до мети та завдань у дисертації точно сформульовані об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом наукового дослідження є політична доктрина лібералізму Фрідріха фон Гаєка. Предметом дослідження є межі свободи особи і межі влади держави у відповідності до політичної доктрини Фрідріха фон Гаєка. Точне формулювання мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження дає можливість розширити та на більш високому рівні провести політологічне дослідження обраної теми. Використані методологічні засади дисертаційного дослідження дозволили якісно дослідити проблеми свободи та її обмежень у науковій спадщині Фрідріха фон Гаска. Автор використав системний підхід, що дає можливість дослідити творчість Фрідріха фон Гаєка у всій її багатогранності та складності. В основі дисертації – комплексний міждисциплінарний підхід. Дисертаційна робота ґрунтуються на методологічних засадах і принципах об'єктивності, усебічності, системності, історизму. Визначені дослідницькі завдання і методологія роботи обумовили використання таких методів: аналітичний метод – для розгляду і розуміння причин занепаду демократії; порівняльний метод – у дослідженні відмінностей між ідеалами і цінностями правих та лівих політичних ідеологій; метод системного та структурного аналізу для дослідження соціально-економічного та політичного життя суспільства як складної системи із специфічними

особливостями розвитку і функціонування; синергетичний метод для аналізу свободи як складного політичного та соціально-економічного явища.

Повнота викладу сформульованих у дослідженні наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Основні результати дисертаційної роботи висвітлені у п'яти наукових статтях у виданнях, затверджених ДАК України як фахові з політичних наук. Головні ідеї та ключові завдання дисертаційної роботи та відповіді на них було викладено у доповідях і повідомленнях на шести міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Автореферат адекватно відображає зміст дисертації. Належної оцінки заслуговує якість оформлення наукового апарату, стиль викладення матеріалу, акуратність і коректність при оперуванні термінами і поняттями. Побудова пропорційної структури дисертаційного дослідження дає можливість для максимально об'єктивного та повного дослідження обраної теми. Структура дисертаційної роботи зумовлена метою і завданнями, що були визначені у процесі науково-теоретичної розробки выбраної теми. Наукове дослідження складається із анотації, вступу, п'яти розділів, дванадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 240 сторінок (з них 198 – основний текст). Список використаних джерел містить 181 позицію. В дисертації досліджено та систематизовано теоретичні підходи, понятійно-категоріальний апарат і методологічний інструментарій, якими оперує автор, і які пояснюють специфіку свободи та її меж у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска.

Новизна отриманих у дослідженні результатів. Обґрунтованою і переконливою є наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна виконаної роботи полягає в тому, що у дисертаційній роботі вперше розроблено, запропоновано та обґрунтовано єдність і взаємозалежність політичної та економічної свободи. Автором, вперше визначено взаємозв'язки між політичною та економічною свободою, згідно політичної доктрини лібералізму Фрідріха фон Гаска. Недоторканість приватної власності заробленої чесним шляхом, із правом продавати, купувати, здавати і брати в

оренду і передавати у спадок, або не робити цього, за власним бажанням та на власний розсуд є основою політичної та економічної свободи. Обґрунтовано, згідно політичної доктрини лібералізму Фрідріха фон Гаєка, що політична свобода неможлива без свободи економічної, а економічна свобода, не можлива без економічної захищеності, що, у свою чергу, не можлива без приватної власності. Щоби знищити будь-яку свободу, як політичну, так і економічну, достатньо провести загальну націоналізацію. Межами свободи особи і влади держави для Фрідріха фон Гаєка є загальні абстрактні універсальні правила справедливої поведінки, що сформульовані у формі абстрактних законів негативного забороняючого характеру та не підлаштовані ні під чий приватні інтереси.

Дискусійні положення та зауваження. Водночас при викладеній високій оцінці представленого дослідження деякі положення дисертації носять дискусійний характер і потребують уточнення.

1. У дисертації автор неодноразово вживає термін «рівність», але не дає глибокого пояснення, як його розуміє Фрідріх фон Гаєк. Це варто було би уточнити.

2. У дисертації автор згадує концепцію «розсіяного знання» Фрідріха фон Гаєка. Варто було би дати більш детальне пояснення.

3. У розділі «Свобода і демократія» стверджується, що науково-технічний прогрес створює нові види свободи, але не розкрито детально яким чином автор розуміє вплив на свободу НТП і НТР.

4. Автор називає демократію – ідеалом із недоліками, варто було би більш детально пояснити які саме недоліки має демократія та чому вона не зважаючи на наявні недоліки залишається ідеалом.

5. Автор часто використовує термін «монопольна змова», варто було би надати більш детальне пояснення, що це за явище, яку шкоду воно завдає свободі та чому з ним необхідно боротися так само як і з монополізмом.

6. Автор називає конкуренцію самим ефективним шляхом розвитку. Варто би надати більш ґрунтовне пояснення такого розуміння конкуренції Фрідріхом фон Гаєком.

Загалом висловлені зауваження є поглядом опонента щодо свободи та її меж у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаска й не зменшують високий фаховий рівень представленої дисертації.

Наукове та практичне значення отриманих результатів і висновків дисертації. Основні результати дисертації вдосконалюють понятійно-категоріальний апарат і методологію політичної науки в дослідженні свободи та її меж у контексті ідеології лібералізму та наукової спадщини Фрідріха фон Гаска. Теоретичні узагальнення і висновки дисертації можуть бути використані як методологічне підґрунтя для подальших досліджень проблематики політичної та особистої свободи людини і громадянина та утвердження демократичних ідеалів і цінностей в українському суспільстві. Також дисертація може бути корисною у дослідженні і висвітленні наукового доробку Фрідріха фон Гаска та австрійської політико-економічної школи, яку він представляє. Отримані у дослідженні результати можуть бути використані як в прикладній політичній діяльності, так і у науково-викладацькій діяльності - при викладанні відповідних навчальних курсів і проведенні подальших наукових досліджень.

Дисертаційне дослідження виконане на високому теоретико-методологічному рівні, є об'єктивним і виваженим. Дане дослідження є важливим внеском у розвиток досліджень щодо свободи та її обмежень та загалом наукової спадщини Фрідріха фон Гаска. По суті це дослідження започатковує в Україні новий напрям наукових досліджень - взаємозв'язок та взаємообумовленість політичної та економічної свободи. Висловлені міркування цілком підтверджують наукову значимість отриманих висновків та результатів дисертаційного дослідження.

Висловлені зауваження не зменшують наукової значимості дисертації, мають дискусійний характер та є побажаннями для подального дослідження даної проблематики. Вони не впливають на позитивну оцінку даного дисертаційного дослідження, яке містить важливу та актуальну наукову інформацію. Результати отримані дисертантом мають наукову цінність для політичної науки. Поставлена у дослідженні мета досягнута, наукові завдання

вирішенні. Дисертація Лукашенка Євгена Миколайовича «Межі свободи у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаєка» є самостійною, завершеною роботою, в якій отримані нові обґрунтовані наукові результати і рекомендації, що є суттєвими для розуміння і поширення наукової спадщини Фрідріха фон Гаєка. Проведений аналіз роботи дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Лукашенко Є.М. «Межі свободи у політичній доктрині лібералізму Фрідріха фон Гаєка» відповідає вимогам чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами і доповненнями внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 30.12.2015 р.), а її автор Є.М. Лукашенко заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 - теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень

імені І.Ф. Кураса НАН України,

старший науковий співробітник відділу

теоретичних та прикладних проблем політології

Р.В. Балабан

15 лютого 2019 р.